

ИВАН Б. ПОПОВИЋ

ГЛАВНА ОБЕЛЕЖЈА И НЕКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ВИКЕНД НАСЕЉА И НАСЕОБИНА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ГОЛУБАЦ

Прилог истраживању викенд изградње у Подунављу

Досадашња географско-туризмoлошка разматрања Подунавља обухватала су простор западно од Бердапског сектора Дунава. У најновије време, у овом пределу Србије, започела је реализација и апликативних географских проучавања (1). У оквиру њих су спроведена и фундаментална истраживања (И. Поповић, 1989) викенд насеља и насеобина, лоцираних на територији Великоградиштанске општине.

Будући да су овакви локалитети спорадично евидентирани и у суседној општини Голубац, изнеће се њихова битна обележја и неке специфичности. О томе, до сада, *није било речи у географској литератури*, па је и то један од разлога да се приступило истраживању изградње и развоја викенд насеља и насеобина на територији ове подунавске општине.

Битни елементи атрактивности локалитета за подизање викенд насеља и насеобина. — Викенд насеља и насеобине су смештена искључиво у приобаљу Дунава, тј. у северозападним и северним деловима општине Голубац. У односу на географски положај средишта општине, викенд насеља и насеобине се могу третирати према истим правцима (5), те тако и поделити на: северозападне и источне. У прве спадају „Ледине“, „Голубачки пескови“, „Мале хумке“ и „Дуга шума“, а у друге „Дедина“, „Ридан“, „Ливадице“, „Велика Орлова“ „Мала Орлова“ и „Чезава“ (ск. 1.). Укупно их је десет и сва се, уз остало, међусобно разликују и по називима¹⁾.

¹⁾ О називима ових викенд локалитета детаљније ће се расправљати другом приликом, пошто се оваква тематика отпочела третирати у посебном раду, односно у оквиру основног концептуалног захвата географско-туризмoлошких проучавања викенд насеља и насеобина (11).

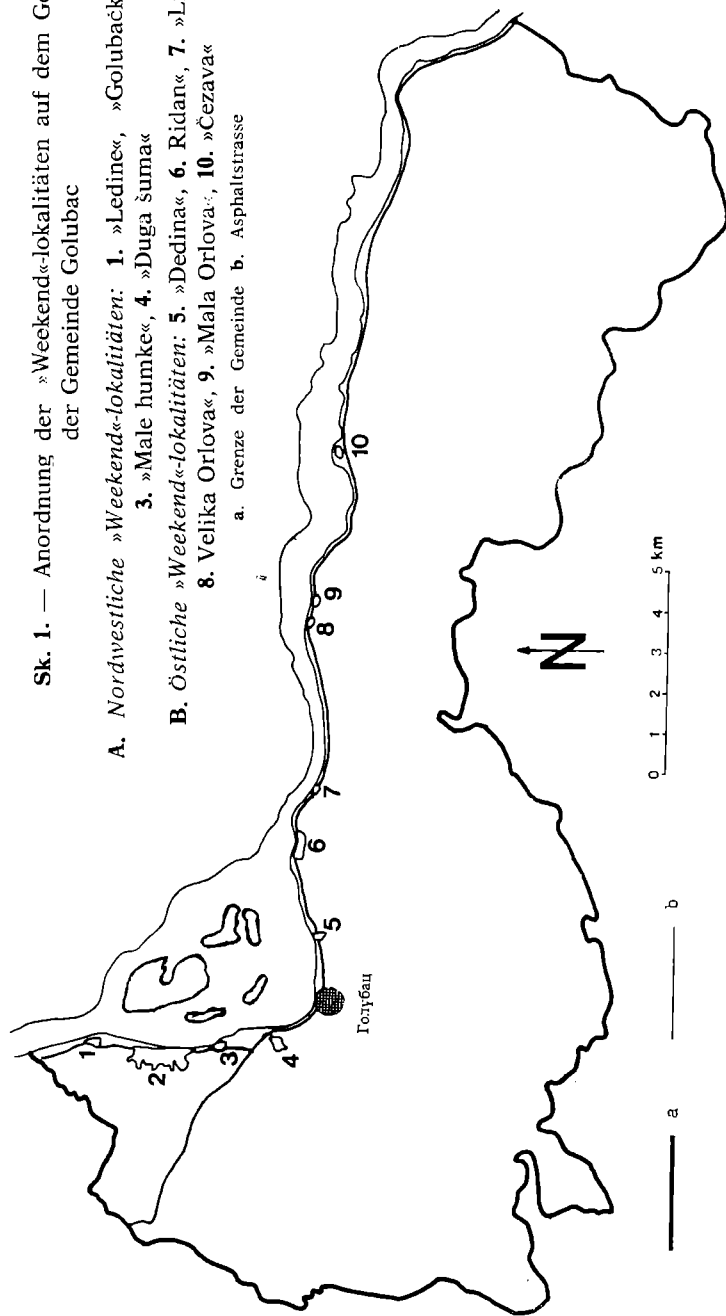
Мр **Иван Поповић**, истраживач-сарадник, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд.

Ск. 1. — Размештај „викенд“ локалитета на територији општине Голубац

А. Северозападни „викенд“ локалитети: 1. „Ледине“, 2. „Голубачки пескови“, 3. „Мале хумке“, 4. „Дуга шума“

Б. Источни „викенд“ локалитети: 5. „Ледина“, 6. „Ридан“, 7. „Ливадице“, 8. „Велика Орлова“, 9. „Мала Орлова“, 10. „Чезава“

а. Граница општине б. Асфалтни пут

Упадљиво различите према географском положају, обе групе локалитета су издиференциране и по битним елементима атрактивности простора за изградњу викенд објеката. Атрактивни елементи простора су једновремено и атрибути одговарајућег мотива (локације), односно „спољне дражи за коју се везује потреба за викенд кретањем“ (4; 92) на територији општине. Та кретања су *усмеравана ка приобаљу Дунава* док је остали део територије општине остао непривлачан претежно због одсуства овог водотока. (7). Али, и у северозападном и источном делу приобалног простора Дунава нису сва места била атрактивна за градњу викенд објеката већ само она на којима су подигнута насеља и насеобине.

Поред Дунава, који пружа услове за различите купалишно-рекреативне активности „викендаша“, за њихов боравак постоје и други атрактивни елементи приобаља. Тако, налазећи се у зони јужног дела Пожеженско-Голубачке пешчаре (Жуто брдо, 78 m), сви северозападни локалитети су на теренима обликованим од еолског рељефа. Он је и овде претежно представљен уочљивим елементима — лонгитудиналним динама раздвојеним међудолинским удолинама (6). У морфолошком погледу ови елементи умногоме доприносе „минималним износима вертикалне рашчлањености терена“, (6, 81), те њега чини широка заступљеност благо заталасаних површина. Исте се одликују изразито малим, односно малим нагибима — 1—3°, односно 3—5° (6) тако да је јасно изражена проходност терена у северозападном делу поменутог приобаља.

Спорадично је топографска површина са сличним или истим особинама и у преосталом делу брдско-низијског подручја општине, али она тамо није привлачна за градњу таквих насеља и насеобина, због приличне удаљености од Дунава. Осим тога, и већ формирана заједница младошумских састојина придонела је улотпуњавању атрактивности ових локалитета за градњу викенд објеката. Ово из разлога што је овај део приобаља био пошумљен²⁾, *понајвише боровим и багреновим садницама*, на површини од 48 ha (8). Она захвата песковито земљиште поред Дунава, а налази се на сектору Винци — Радошевац. И сада је ова шума са поменутиим састојинама које су, у поодмаклом стадијуму развоја — спорадично проређене због подизања нових викенд објеката.

Услед благо заталасаних песковитих терена са претежно источним, односно југоисточним експозицијама, северозападни локалитети су осунчани до поднева, односно преко целог дана. Једини је изузетак локалитет „Дуга шума“, јер је са највећом осунчаношћу од раних поподневних сати до вечери.

У погледу пружања саобраћајница северозападни локалитети ове општине су ситуирани на различитом удаљењу од бердске магистрале. Како их она повезује са општинским средиштем (Голупцем), ови локалитети су и од њега на неједнаком одстојању. Тако са смањивањем њиховог растојање („Ледине“ — 11,8 km, „Голубачки пескови“³⁾ — 7,7 km, „Мале хумке“ — 5,4 km, односно „Дуга шума“ — 0,2 km) од Голупца, увећавају се само могућности „викендаша“ за брзим снабдевањем у њему.

²⁾ Уз организовано учешће бака и сезонских радника поменуто пошумљавање је обављено под надзором надлежних из предузећа „Ерозија“ из Пожаревца (7).

³⁾ Мада ће се викенд насеље „Голубачки петлови“ и посебно разматрати, ипак се за ову прилику укратко наводи да је оно овако именовано при засебно организованом одабиру, њему намењених, назива што су јавно били предложени од посетилаца културно-уметничке манифестације, одржане средином 1985. године на градском стадиону у Голупцу (7).

За разлику од северозападних, источни локалитети су смештени на северном ободу планинског подручја општине Голубац, односно не само на долинској страни ГорњеБердапске клисуре него и на закошеним теренима приобаља источније од ње. Приметна вертикална рашћлањеност терена увећава нагибе — 12—16°, односно 16—20° (6) крајњих северозападних огранака (Велика чука, 316 m; Окмејдан, 378 m; Лазино брдо, 468 m; Орловски камен, 333 m; Мијуџин врх, 414 m) Северног Кучаја. С тога је ту смањена проходност терена, па су створени мање, односно мало повољни услови (6) за подизање викенд објеката. И у другим просторима планинског подручја општине постоји слични „теренски“ услови за градњу оваквих објеката, али су за њих атрактивнији они поред којих је, као што је већ речено, проток Дунава. Отуда његова обалска линија допире до северне стране источних локалитета, док им назначене стрмије падине, према југу, доста отежавају подизање викенд објеката, јер су са прилично смањеном проходношћу и тако тежом доступношћу. Претстављајући местимично *ивични део шумског ревира националног парка „Бердап“*, такве падине су понајчешће пошумљене различитим листопадним састојинама веће старости. Због тога оне у извесној мери чине ове локалитете атрактивним за изградњу викенд насеља и насеобина. Према се на источне локалитете односе „чешће промене количине примљене сунчеве енергије“ (6, 84), ипак се може навести да они претежно имају северозападну и северну експозицију, што има за последицу њихову интензивнију осунчаност од поднева до вечери.

Са аспекта саобраћајних прилика источни локалитети су у тесној вези са Бердапском магистралом, јер их она тангира или се кроз њих пружа. Како су њоме, осим „Дедине“ (1,5 km) све више удаљени од Голупца („Ридан“ — 5,6 km, „Ливадице“ — 10,5 km, „Велика Орлова“ — 14,5 km, „Мала Орлова“ — 15,0 km, односно „Чезава“ — 18,2 km) ови локалитети су знатно мање атрактивни од северозападних у погледу не само саобраћајне бучке и одговарајућег аерозагађења него и снабдевања у овом општинском средишту.

Из свега претходног се намеће глобални закључак да су за изградњу различитих викенд објеката *активирани најпривлачнији локалитети*, јер су се исти сконцентрисали у општини на северозападном делу приобаља Дунава. Иза њих, у том погледу, следе најпре такви локалитети што су у северном делу трегираног приобаља, па тек онда они који би се могли активирати у сагласности са сличним природним одликама у приобалном простору Дунава.

Иницирање изградње викенд објеката на локалитетима. — Изградња викенд објеката је, у највећој мери — отпочела на скоро свим локалитетима под утицајем друштвеног фактора, односно изразитим деловањем органа друштвене заједнице. Реч је, дакако, о локалитетима на којима су се временом уобличио викенд насеља и насеобине. Исти су, пре две и по деценије, обухватили земљиште које је било и остало у двојакој друштвеној својини (7; 8; 9) и различитој експлоатацији. И док се под једном подразумевао, боровим и багремовим садницама пошумљен и скоро некористићен, пешчани посед северозападно од општинског средишта, друга се односила на, старим шумским састојинама „обраслим“ и у шумској привреди коришћеним, стрмијим теренима што су местимично заступљени источно од Голупца.

Општина је располагала и управљала тим, различито пошумљеним, површинама. Да би поспешила другачије искоришћавање друштвених поседа лошијег квалитета, општина их је делимично испарцелисала, пошто их је претходно уврстила у грађевинско земљиште (8). Због раније оформљеног одређења ка развоју рекреације и боравишног туризма (8) такве парцеле су, ради подизања викенд објеката — испрва бесплатно уступане у просечној величини од 4 ара (9). Непосредно иза тога отпочело се — због исте намене, и са њиховом понудом уз прописану надокнаду. Овакво откупљивање права коришћења парцелисаног друштвеног поседа било је присутно у мањем обиму на локалитетима „Ридан“, „Велика Орлова“ и „Чезава“, а свакако најзаступљеније на локалитету „Голубачки пескови“, северно и јужно од топонима Жүто брдо.

Таб. 1. — Укупна површина викенд плацева са откупљеним правом коришћења друштвеног поседа по локалитетима викенд градње, на територији општине Голубац, средином 1989. године (7; 9)

Tab. 1. — Gesamtfläche der Weekendgrundstücke mit dem abgekäuften Nutzungsrecht für den gesellschaftlichen Besitz je nach den Lokalitäten des Weekendbaues auf dem Gebiet der Gemeinde Golubac, Stand: Mitte 1989 (7; 9)

ЛОКАЛИТЕТ Викенд изградње	Укупан број викенд плацева са откупљеним правом коришћења друштвеног поседа	Укупна површина свих викенд плацева са откупљеним правом коришћења	Просечна површина викенд плацева са откупљеним правом коришћења
	број %	ари %	ари
„Ледине“	14	92,4 ^x	6,6
„Голубачки пескови“	630	3607,0	5,7
„Мале хумке“	21	104,2 ^x	5,0
„Дуга шума“	39	196,0	5,0
„Дедина“	36	129,5	3,6
„Ридан“	46	267,4	5,8
„Ливадице“	18	112,6	6,3
„Велика Орлова“	24	124,3	5,2
„Мала Орлова“	15	95,2	6,3
„Чезава“	13	33,7 ^x	4,1
УКУПНО сви локалитети викенд изградње	856	4782,3	5,6

^x) Како се познати подаци о купљеном приватном поседу, због викенд градње, односе на веома мале површине, исте су занемарљиве и као такве нису узете у обзир у укупном „износ“ земљишта на којима су викенд објекти (7).

Услед указаних потреба општина је одређене површине друштвеног земљишта препустила другим друштвеним корисницима — ШИК-у „С. Јовић“ из Кучева, односно тадашњој Земљорадничкој задрузи, а садашњем ПК-у „Напред“ из Голупца (8). Од првопоменутог корисника обављен је појединачни откуп коришћења друштвеног поседа само на локалитету „Ливадице“. Осим на локалитету „Голубачки пескови“ (јужно од Жүто брда) ондашња Задруга „Голубац“ је располагала са друштвеним земљиш-

тем и на локалитетима „Мале хумке“, „Дуга шума“, „Дедина“ и „Мала Орлова“, те је на тим теренима она била надлежна за купо-продају права коришћења поседа у сврху изградње викенд објеката.

Овде треба поменути да се полизање викенд објеката у овој општини обављало и на земљишту које је претходно било у *приватној својини*. Такве површине су занемариво мале и једино су, по нашем знању — заступљене на три локалитета: у „Чезави“ са пет, а у „Лединама“ и „Малим хумкама“ са четири, односно три „викенд“ плаца (таб. 1).

Из таб. 1. се јасно запажа да је на територији општине Голубац, за потребе подизања викенд објеката, извршен откуп права коришћења друштвеног поседа за викендаше на 856 парцела чија је укупна површина 47 ha и 82,3 ара. Најобимнија купопродаја оваквих плацева обављена је у простору локалитета „Голубачки пескови“, јер је ту концентрисано 630 или 73,6% од поменутог броја викенд парцела на друштвеном земљишту општине. Оне захватају нешто више од 3/4 (36 ha и 7 ара или 75,4%) целокупне површине која је у овој комүни, уз одговарајућу надокнаду — била уступљена ради викенд изградње. Толика, *масовна, ситуираност „викенд“ парцела на једном локалитету* је, према нашем досадашњем знању — *врло ретка појава у Р. Србији* тако да се у гоме огледа једна од специфичних ознака изградње ових објеката. Од осталих локалитета највише је „купљено“ викенд плацева у „Ридану“ (46 или 5,4%) и „Дугој шуми“ (39 или 4,6%), пошто је и за њих карактеристично откупљено коришћење уситњеног друштвеног поседа.

И просечна површина викенд парцеле употпуњује приказ особина парцелисаног друштвеног земљишта у овој општини. Као и у суседној велекоградштанској тако и у овој општини средња величина таквог плаца (5,0 ара, односно 5,6 ара) једва да досеже до 3/4 (6,0 ара) просечне површине (8,03 ара) викенд парцела Србије (2; 8). Гледано, пак, по локалитетима она је прилично различите величине, јер јој бројчани израз осетно варира — од 3,6 ара у „Дедини“ до 6,6 ара у „Ледини“. Због величине у овим границама она је одраз изразитог присуства претежно испланираног ситнопарцелисаног друштвеног поседа на коме су сада углавном викенд објекти.

Ваља нагласити да је изван број „викенд“ парцела „још увек“ без објеката. Раније откупљене због изградње викенд објеката оне су сада без ових, те представљају *испарцелисано а „неизграђено“*, ограђено или неограђено, *друштвено земљиште* (7; 9). Мада још нису запоседнуте викенд објектима, ипак оне чине потенцијалне просторе за увећање њихове будуће изградње (таб. 2).

Као што се из таб. 2. види, викенд објекти постоје на свим евидентираним парцелама (100,0%) једино на локалитету „Ливадице“. Без викенд објеката је нешто више плацева на локалитетима „Ридан“ (4), „Мале хумке“ (2), односно „Велика Орлова“ (3), јер им они у просеку чине десети део (8,7%, 9,5%, односно 12,5%) од укупног броја онда откупљених парцела намењених изградњи оваквих објеката. Надаље, просечно свака шеста „неизграђена“ парцела присутна је само у два локалитета — „Дедини“ (6 или 16,7%) и „Голубачким песковима“ (114 или 18,1%). И док су за првопоменути локалитет у питању вишегодишња неулагања потенцијалних викендаша, докле је у другом делимично присутна не само *местимично лоше спроведена уситњена парцелизација, него и ранија незадовољајућа понуда бесплатних парцела* (7; 8). Међутим, највише (12 или 30,8%) откуп-

љених плацева без викенд објеката има локалитет „Дуга шума”, с обзиром да су их ту органи управе онедавно прогласили за потенцијални простор са посебном наменом (8).

Из изложеног се може видети да су — уз већ поменуће природне атрактивности, и повољни услови откупа права коришћења (испарцелисаног) друштвеног земљишта доста допринели иницирању изградње викенд објеката на означеним локацијама. Поред тога, *организовано спроведен откуп* је у знатној мери одредио правце њеног ширења, па се са правом може уважити не само као један од *најнепосреднијих узрочника ове просторне појаве, већ и као приметан чинилац њеног развоја.*

Таб. 2. — Број „откупљених” парцела без и са објектима на територији општине Голубац, средином 1989. године (7; 9)

Tab. 2. — Anzahl der »abgekauften« Grundstücke mit und ohne Objekte auf dem Gebiet der Gemeinde Golubac, Stand: Mitte 1989 (7; 9).

ЛОКАЛИТЕТ	Број парцела са откупљеним				Укупан број викенд парцела са откупљеним правом коришћења	Парцеле (са откупљеним правом коришћења) на којима постоје објекти
	правом коришћења					
	без објекта		са објектом			
	број	%	број	%	број	%
„Дедине”	1	0,7	13	1,9	14	92,8
„Голубачки пескови”	114	79,1	516	72,5	630	81,9
„Мале хумке”	2	1,4	19	2,7	21	90,5
„Дуга шума”	12	8,3	27	3,8	39	69,2
„Дедина”	6	4,2	30	4,2	36	83,3
„Ридан”	4	2,8	42	5,9	46	91,3
„Ливадице”	—	—	18	2,5	18	100,0
„Велика Орлова”	3	2,1	21	2,9	24	87,5
„Мала Орлова”	1	0,7	14	2,0	15	93,3
„Чезава”	1	0,7	12	1,6	13	92,3
УКУПНО сви локалитети	144	100,0	712	100,0	856	83,2

Развој изградње викенд објеката на локалитетима. — Подизање викенд објеката није отпочело истовремено на свим локалитетима. Према теренским истраживањима је установљено да су првоподигнути викенд објекти били раније (1967—1969.) евидентирани у источним него у северозападним локалитетима, пошто је, у овим другим, изградња започела нешто доцније, односно у периоду 1971—1973.

године. Након првоизграђених објеката, у обе групе локалитета неуједначено се одвијао спонтани откуп права коришћења друштвеног земљишта, као што се и види из приложеног табеларног прегледа.

Из таб. 3. се запажа да је поменути спонтани откуп права коришћења друштвених парцела био јаче изражен најпре (1970—1974) у источним, па тек потом (1974—1978) у северозападним локалитетима. Зато је и схатљиво што је, на територији ове општине, подизање различитих викенд објеката било спонтано, односно окарактерисано са изразито спорим темпом развоја у периоду 1970—1978. године.

Таб. 3. — Темпо изградње викенд објеката по групама локалитета на територији општине Голубац, током периода 1967—1986. године (7; 8; 9)

Tab. 3. — Bautempo der Weekendobjekte je nach den Gruppen der Lokalitäten auf dem Gebiet der Gemeinde Golubac, im Laufe des Zeitraumes 1967—1987 (7; 8; 9).

Период	67—69	70	71—73	74	75	76	77	78	79	80	81	83	84	85	86
Источна група локалитета	започета градња	спонтани парцела	откуп	стихијски парцела	откуп	благо опадање	стихијског откупа парцела								
	стари темпо изградње објек.			убрзани темпо изградње објек.	благо опадање убрзаног темпа изградње објек.										
Северозападна група локалитета	започета градња		спонтани парцела	откуп	стихијски парцела		откуп								
	стари темпо изградње објек.			убрзани темпо изградње објек.		убрзани темпо изградње објек.									

Касније, током четворогодишњег периода (1976—1979) у источним, односно у петогодишњем периоду (1979—1983) у северозападним локалитетима, изградња викенд објеката поприма ознаке праве стихије. И у наредне три године била је знатно увећана градња објеката за одмор и рекреацију нарочито у другопоменутим локалитетима, па се *оправдано сматра да се током поменути деценије (1976—1986) најинтензивније „намножио“* број викенд објеката. Ово се тумачи не само прилично великим избором „локација“ за смештај викенд објеката на северозападним локалитетима, него и тадашњим, релативно ниским — „откупним“ ценама викенд парцела.

Са таквим, у назначеном периоду, убрзаним темпом развоја подизање викенд објеката је умногоме обликовало и садашњу просторну физиономију викенд насеља и насебина на третираним локалитетима. Према нашим досадашњим теренским истраживањима сличан интензитет развоја изградње таквих објеката био је и на територијама других општина у Србији (11). Међутим, ваља навести да су у њој *знатно ређе оне општинске територије, на којима се, као на овој — изграђеност викенд објеката* исказује као *распрострањена појава*. Ово отуда што њу означава приличан број сасвим саграђених и знатно мање полуизграђених викенд објеката. Поред тога у објекте назначених локалитета сврстава се и изванредан број стал-

по настањених зграда (таб. 4). Њихово присуство се треба уважити поготову због тога што су оне настале од објеката, који су раније били саграђени искључиво ради одмора и рекреације (7).

Из таб. 4. се уочава да је на свим локалитетима смештено 682 (или 95,8%) различитих викенд објеката и 28 (или 3,9%) стално настањених зграда, што укупно чини 710 или 99,7% од свих евидентираних „грађевина“ које су служиле или сада служе за одмор и рекреацију у овој општини. Преостале две грађевине (по једна у „Ливадицама“ и „Чезави“) претстављају викенд објекте за које се поуздано зна да су постали адаптацијом старих, претходно стално настањених, фамилијарних (породичних) кућа (7).

Таб. 4. — Број викенд објеката и стално настањених зграда по локалитетима на територији општине Голубац, средином 1989. године (7; 9)

Таб. 4. — Anzahl der Weekendobjekte und dauernd bewohnten Gebäude je nach Lokalitäten auf dem Gebiet der Gemeinde Golubac, Stand: Mitte 1989 (7; 9).

ЛОКАЛИТЕТ са викенд објектима	Различити вик. објекти		Стал. нас. зг. настале од ра- нијих вик. објк		Укупан број објеката	Однос вик. објеката и сталних објек. %
	број	%	број	%		
	„Једине“	12	1,7	1		
„Голубачки пескови“	506	73,9	10	35,7	516	98,06
„Мале хумке“	18	2,6	1	3,6	19	94,74
„Дуга шума“	25	3,5	2	7,1	27	92,59
„Дедина“	21	3,0	9	32,1	30	70,00
„Ридан“	40	5,8	2	7,1	42	95,23
„Лаванице“	17	2,6	—	—	18	100,00
„Велика Орлова“	20	2,9	1	3,5	21	95,23
„Мала Орлова“	13	1,9	1	3,6	14	92,85
„Чезава“	10	1,6	1	3,6	12	90,91
УКУПНО сви локалитети	682	100,0	28	100,0	712	95,80

Изграђеност и коришћење викенд објеката на локалитетима. — На свим локалитетима ове општине, где егзистирају различити викенд објекти — најупадљива им је издиференцираност по степену изграђености (таб. 5).

Из овог табеларног прегледа се запажа да се на свим локалитетима налазе 605 (или 85,0%) савим изграђених и 77 (или 10,8%) полуизграђених викенд објеката, што укупно претставља 682 или 95,8% од свих регистрованих „грађевина“ које су подигнуте или се још увек подижу за потребе рекреације и одмора „викендаша“. То доказује да се *досадашње трајање изградње викенд објеката приближило завршном уобичавању викенд насеља и насеобина*. Отуда се може навести да овима предстоји окончање

територијалног формирања на назначеним локалитетима, Осим тога, у насељима и насеобинама је још преостала и реализација завршне градње већ напола саграђених викенд објеката (7).

С обзиром на постојећу економску ситуацију извезно је да се изградња нових викенд објеката, бар у догледно време, неће реализовати на већем броју „празних“ парцела, што су претежно (89,5% од свих таквих у општини) смештене на северозападним локалитетима (7).

Таб. 5. — Број саграђених и полуизграђених викенд објеката по локалитетима на територији општине Голубац, средином 1989. године (7; 9)

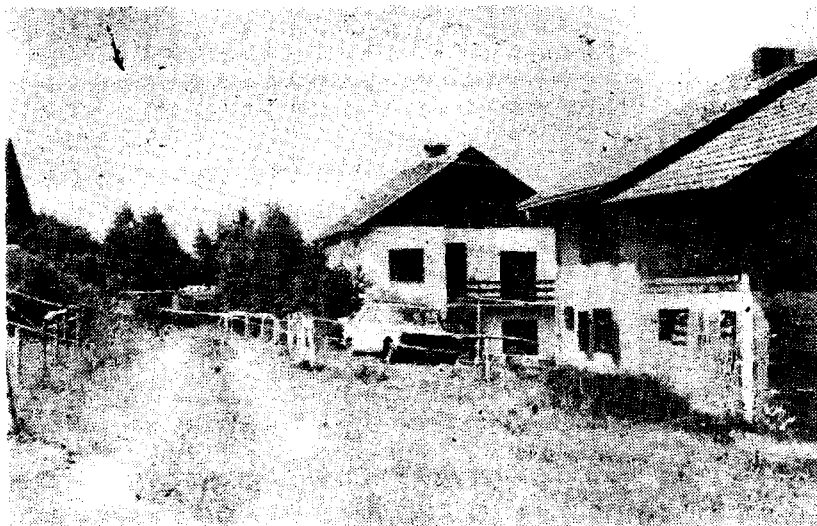
Tab. 5. — Anzahl der ausgebauten und halbgefertigten Weckendobjekte je nach den Lokalitäten au dem Gebiet der Gemeinde Golubac, Stand: Mitte 1989 (7; 9).

ЛОКАЛИТЕТ са викенд објектима	Различити викенд објекти				Укупан број викенд објекта	Однос саграђ. викенд објеката и укуп. броја вик. објеката %
	саграђени		полуизграђени			
	број	%	број	%		
„Једине“	11	1,8	1	1,3	12	91,7
„Голубачки пескови“	449	74,3	57	74,0	506	88,7
„Мале хумке“	16	2,6	2	2,6	18	88,9
„Дуга шума“	21	3,5	4	5,2	25	84,0
„Дедина“	19	3,1	2	2,6	21	90,5
„Ридан“	38	6,3	2	2,6	40	95,0
„Ливадице“	14	2,3	3	3,9	17	77,7
„Велика Орлова“	17	2,8	3	3,9	20	85,0
„Мала Орлова“	12	2,0	1	1,3	13	92,3
„Чежава“	8	1,3	2	2,6	10	80,0
УКУПНО сви локалитети	605	100,0	77	100,0	682	88,7

Функције викенд насеља и насебина. — Из такве структуре викенд објеката делимично се уочавају и њихове функционалне особине на територији ове општине. Будући да су, на свим локалитетима, потпуно саграђени викенд објекти увелико намењени одмору и рекреацији, њихово је коришћење у функцији задовољавања таквих потреба. Понајчешће се то уочава кроз дводневни или тродневни боравак „викендаша“ крајем радне недеље, те тиме и тако исказује и њихово функционисање током скраћеног или продуженог викенда, поготову у топлијем делу године тј. од почетка маја па до краја октобра. Изван овог периода запажена је ређа искоришћеност викенд објеката на свим локалитетима, што је и њихова *типична карактеристика*. Уколико је, пак,

реч о напола изграђеним објектима треба знати да су они без поменуће функције. Притом се занемарује да су они ретко где, на локалитетима, „оспособљени“ чак и за најнужнији боравак у полудневном трајању (7; 11).

У последњим годинама је залажено да се у објектима за одмор и рекреацију борави и током годишњих одмора њихових власника. Мада се то, и у овој општини, није толико омасовило, ипак се и та функција мора уважити, пошто се сада скоро сваки шести (103 или 17,0%) викенд објекат континуирано користи просечно двадесетипет дана у летњем периоду године (7). Према расположивим теренским подацима највише је таквих објеката у „Голубачким песковима“ (86 или 83,5%), а затим следе „Ридан (4 или 3,9%), „Мале хумке“ (3 или 2,9%) и „Ливадице“ (2 или 1,9%).

Сл. 1. — Изглед централног дела викенд насеља „Голубачки пескови“ (Снимео: *И. Б. Поповић*, 12. октобра 1988. године)

Abb. 1. — Aussehen des Mittelteils der Weckend-Siedlung »Golubacki peskovi« — Sandböden von Golubac (Aufnahme: *I. B. Popović*, 12. Oktober 1988)

Овде треба нагласити да су поједини викенд објекти унеколико трансформисани тако да су оспособљени и за знатно дуже пребивање власника и његове породице. У питању је, по теренском сазнању, незнатан број „викендаша“ који по престанку радног „века“ већи део године проведу у објекту, у коме су једино о викенду боравили када су били у радном одпосу. Заправо, у зависности од временских прилика такви викенд објекти се користе, на свим локалитетима, пуних седам месеци, односно већ од средине априла па све до средине новембра (7; 8). Интересантно је да ће убудуће оваквих објеката бити више, с обзиром да је велики број садашњих „викендаша“ у оном старосном добу коме предстоји престанак радних обавеза (7).

Места сталног боравака власника викенд објеката. — И летимични преглед старосне структуре садашњих „викендаша“ неизбежно предочава да ће убудуће највећи број стално настањених потицати из већих урбано-индустријских центара и других градова (7; 8). Међу њима ће свакако предњачити Београд, јер у његовој *градској агломерацији* има стално место боравака сваки други власник тамошњих викенд објеката, односно преко половина (54,8%) свих сопственика објеката за одмор и рекреацију у овој општини (7). Иза њега следи Пожаревац са 17,2%, а затим Смедерево са 6,3% и Мајданпек са 3,8% од поменутих власника ових објеката са територије општине Голубац (8). На њој су, осим тога, евидентирани и викенд „грађевине“, чији власници стално живе у Зрењанину (3,3%), Кучеву (2,8%) и Кикинди (2,6%). Зато ваља назначити да у споменутих градским центрима стални боравак има 90,7% свих „сопственика“ викенд објеката на подручју голубачке општине. Преостали број (9,3%) власника викенд „грађевина“ стално је настањен у другим мањим местима.

Инфраструктурна опремљеност викенд објеката на локалитетима. — Опремљеност викенд објеката инфраструктуром је кључни услов, од кога прилично зависи начин и дужина одговарајућег боравака „викендаша“ (11; 12). Саобраћајну⁴⁾ опремљеност посматраних локалитета цене Бердапска магистрала на једној и знатно мање важни, остали, локални путеви на другој страни.

Будући да се у викенд објектима претежно борави ради одмора и рекреације, у оквиру другог дела инфраструктурне опремљености ових локалитета подразумевају се објекти за масовни спорт и рекреацију. Приобални појас Дунава се, и после подизања нивоа воде са изградњом хидроелектране „Бердап I“ — исказује и као врло атрактивни купалишно-рекреативни објект. Сем тога, релативно велика „водена површина“ Дунава примамљиво делује и за обављање пловидбе ради рибарења и сродних спортских активности.

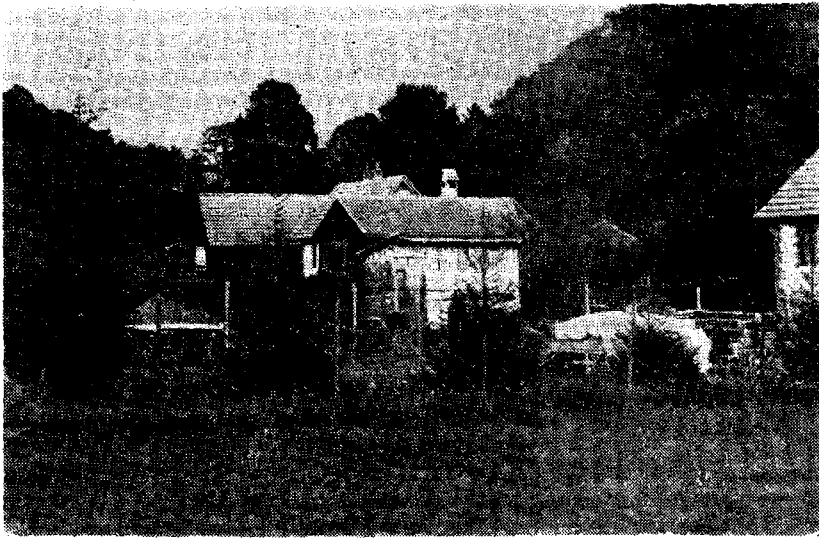
Трећи део инфраструктурне опремљености третираних викенд објеката представљају не само мреже њиховог снабдевања струјом, водом и животним намирницама, већ и канализационе мреже и одношење смећа. Тако, после постављања тзв. регионалног водовода — којима се опслужују оближња сеоска насеља северозападног дела територије општине — власници саграђених викенд објеката организованије су добијали дозволе за прикључке за водоводну мрежу. Али, са масовном изградњом викенд објеката на једној, и ограниченим капацитетом овог водовода, на другој страни, у викенд објектима се све више заоставао проблем недостатка воде. У извесној мери је то разрешено тек недавно (1986.), јер је од тада већина „викендаша“ *располагала најнеопходнијом пијаћом водом и тзв. техничком водом* (7). Томе је узрок не само извршено инсталирање рени-бунара, него и „побијање“ механичких црпки на многим плацевима. Мада су ове пумпе на ручни погон, ипак се њима уклања недостатак техничке воде.

На разматрањим „викенд“ локалитетима електро мрежа је организовано постављена средином 1981. године (7), чиме је реализована и „електрификација“ бројних викенд објеката. Осим тога, по где где је присутна,

⁴⁾ Обрађиване саобраћајне дистанце су утврђене на основу реалних друмских растојања (у km), чији је премер, уз велике напоре — извршен у неколико наврата.

а нарочито у „Голубачким песковима” је остварена и „јавна расвета” улица и „сокака”. Како се она у том обиму, према нашим досадашњим теренским испитивањима, *ретко где може наћи на „викенд локацијама” Р. Србије*, иста се оправдано уважава као једна од специфичности не само овог локалитета, него и преосталих „викенд простора” голубачке општине.

У споменутих „просторима” се, током викенд боравка конзумирају различите животне намирнице које се прибављају на неколико начина. Оне су се раније а и сада се, изузев у „Голубачким песковима” — по правилу купују у многим успутним продавницама или довозе путничким аутомобилима чак из сталног места боравка власника објеката за одмор и рекреацију. На наведеном локалитету је углавном вршено организовано снабдевање животним намирницама, будући да је у њему, почетком 1987. године, смештена продавница мешовите прехранбене робе. Само нешто доцније, тј. крајем следеће године, у овом простору је урeђена и комплетна пијаца, која је у функцији од средине пролећа до почетка јесени (7).

Сл. 2. — Просторна физиономија северног дела викенд насеобине „Дедине” (Снимано: *И. Б. Поповић*, 25. јуна 1989. године)

Abb. 2. — Räumlicher Gesichtsausdruck des Nordteiles der Weekend-Siedlung »Dedina« (Aufnahme: *I. B. Popović*, 25. Juni 1989)

Интересантно је да се на тој, омањој, пијаци врши, уз остало, и купо-продаја свеже речне рибе, док је чак и свакодневна набавка хлеба и млечних производа могућа у оближњој продавници села Винци (7). Из наведених одлика инфраструктуре северозападних локалитета следи да су једино „Голубачки пескови” у највећој мери организовано опремљени разматраним инфраструктурним мрежама.

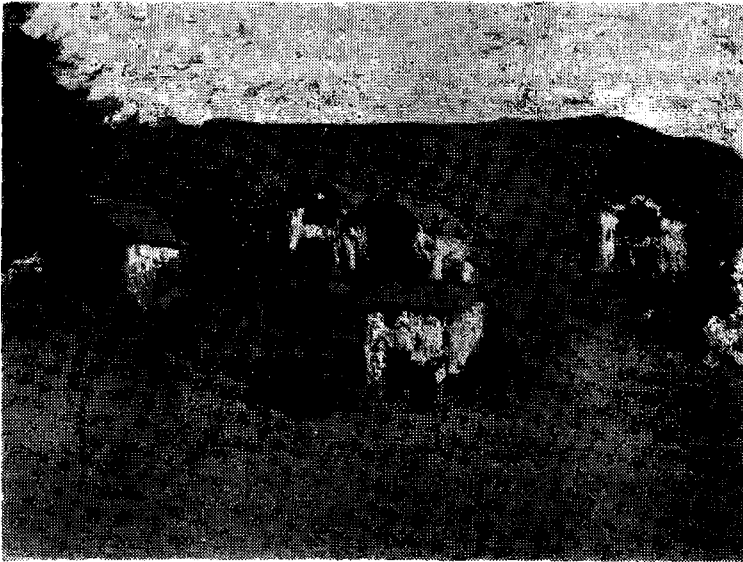
За разлику од северозападних, источни локалитети су претежно појединачно или групно опремљени инфраструктурним мрежама. То у суштини значи да је присуство инфраструктуре, скоро свуда, зависило од индивидуалног и групног интереса и средстава „викендаша”. Тако, водоснабдевање није решено одједном и у целини. Тачније, делимичним (групним) удруживањем средстава појединачно сукцесивно су каптирани одређени извори, чиме су спроведени и њихови одводи до извесних викенд објеката. Споменути извори су различите издашности, а најиздашнији (10 л/с) је онај, чију је каптажу (у великој пећини „окапници”) саградило предузеће „Иван Милутиновић” не само за своје потребе него и за неке викенд објекте у локалитету „Ливадице” (7). Ваља нагласити да су и касније подигнути викенд објекти на сличан начин прикључени на постојеће одводе, што је још више потенцирало парцијално снабдевање водом тамошњих „викенд локација”. На истоветан, неорганизован, начин спроведена је и електро мрежа у свим источним локалитетима. И снабдевање најнеопходнијим животним намирницама је у целости препуштено појединачној иницијативи односно сопственом нахођењу „викендаша”. Наиме, исте се највише купују, у већим количинама, за време пијачних дана у Голупцу или, пак, у оближњим насељима, а има и примера да се — и на овим локалитетима — допремају путничким возилима из сталног места пребивања власника викенд објеката.

И са елементима преостале инфраструктурне мреже је исти случај у скоро свим „викенд просторима” ове општине. Ово због тога што се организовано врши периодично (тј. месечно) одношење смећа само у „Голубачким песковима”. У осталим локалитетима се, још увек, неколицином загађује животна средина са постојањем „дивљих” депонија, што су као по правилу смешетне поред или наблизо Дунава (7). На другој страни, прописно уређене септичке јаме су умногоме *адекватно решење за канализациону мрежу* једино на локалитету „Голубачки пескови”. И на преосталим локалитетима их местимично има, али је ту и чешће присуство плитко укопаних и, углавном, необлаганих јама које се по потреби чисте.

Морфолошке одреднице викенд објеката на локалитетима. — Изложеним карактеристикама инфраструктуре расветљавају се, без сваке сумње, не само главније особине него и неке специфичности изграђености викенд насеља и насебина на локалитетима. С тога се може уочити и полазиште за утврђивање њихових морфолошких одредница. Ако су упознате важне *одлике целокупне инфраструктуре*, онда је олакшано и запажање разлика између *целовито* (у простору) и *парцијално* (појединачно) *организоване инфраструктурне опремљености* претежно уобличених викенд насеља и насебина на третираним локалитетима (2; 11). Очигледно је да се потпунија организованост у инфраструктурној опремљености ових насеља и насебина одражава у виши степен њиховог урбаног функционисања. Супротно томе, нижи степен оваквог функционисања односи се углавном на појединачну инфраструктурну опремљеност викенд објеката у оквиру назначених локалитета.

Сагласно речено, а узимајући у обзир и неке важне теоријске поставке М и х. М. К о с т и ћ а (1967—1986) о периодично обитаваним туристичким и сродним објектима (2; 11; 12) могуће је назначити да је виши степен урбаног функционисања викенд објеката на локалитетима адекватан викенд насељима, а нижи истоименим насебинама.

Полазећи од основних морфотиполошких обележја постојећих викенд објеката на назначеним локалитетима у општини Голубац, неизоставно се морају утврдити и њене *ближе одреднице са друштвеногеографског аспекта*. Исте се односе на једно викенд насеље и девет викенд насеобина, а разазнају се у следећим одредницама.

Сл. 3. — Дистрибуција викенд објеката у јужном делу насеобине „Дуга шума“ (Снимео: И. Б. Поповић, 27. јуна 1989. године)

Abb. 3. — Verteilung der Weekend-Objekte im Südteil der Siedlung »Duga šuma« (Langer Wald), (Aufnahme: I. B. Popović, 27. Juni 1989)

Викенд насеље „Голубачки пескови“ чини претежно плански збијени тип легалне изградње викенд објеката на приобаљу Дунава, односно у околини Голупца.

Викенд насеобине „Ледине“, „Мале хумке“ и „Дуга шума“ представљају умногоме неплански полузбијено-збијени тип легалне или легализоване изградње викенд објеката, лоциране више или мање на приобаљу Дунава, односно у приградском простору Голупца.

Викенд насеобине „Дедина“, „Ридан“, „Ливадице“, „Велика Орлова“, „Мала Орлова“ и „Чезава“ су највише неплански полузбијени тип претежно легализоване изградње викенд објеката, смештене искључиво на приобаљу Дунава, односно у околини Голупца или његовом приградском простору.

Протумачена морфо-типолошка подељеност викенд локалитета, односно њихове истоимене одреднице у друштвено-географском погледу недвосмислено указују да се у будућим просторним и урбанистичким плановима „северозападног“ и „источног“ приобаља Дунава морају изнаћи различити приступи за разматрање назначених насеобина и једног истоиме-

ног насеља. Притом треба знати да су се у тим просторима, догодиле трајне измене начина искоришћавања нископродуктивног земљишта услед дизања (или монтирања) разноликих викенд објеката. И раније је такво „гло” било од мале или никакве користи за пољопривредну обраду, па није тешко схватити што је ту била допуштена изградња различитих викенд објеката, који су сада у уобличеном насељу и насеобинама.

Неки проблеми викенд насебина и насеља. — Као и свака савремена просторна појава тако је и ова изградња викенд објеката изроковала извесне проблеме (2), међу којима су најважнија два. И док је први у вези са спорадичном приватизацијом општег народног добра, односно разнолике обале Дунава, други се односи на одређена нарушава-природне средине у приобаљу овог водотока.

Неки „викендаши” су, пробирљивом куповином, постали нови власници местимично заступљеног приватног земљишта и на самој обали Дунава, те су поједини од њих и успели да баш ту саграде викенд објекте. У питању су различите „грађевине” чије су *парцеле или њихови делови лоцирани претежно на обалском одсеку*. Изграђени мимо прописаних грађевинско-техничких услова надлежних органа, овакви објекти нису, на поменутом одсеку, на свим викенд локалитетима. Тако, до средине 1989. године, евидентирани су само у четири викенд насебине. Заправо, у „Ридану” и „Чезави” заступљене су по две, а у „Малим хумкама” и „Ледини” по једна „обалска” викенд грађевина. Тиме је обала Дунава, као опште народно добро — у извесној мери бесправно приватизована. Она је претрпела промене и у изгледу околног обалског амбијента, пошто је ту прилично нарушена од раније устаљена физиономија обалског простора (7).

Спорадично нарушавање уобичајеног изгледа тамошње природне средине углавном се огледа не само у изменама размештаја разнолике вегетације, него и у погледу непромишљеног формирања „дивљих” депонија. Тако, због градње викенд објеката извршена је местимично проређена сеча борова у „Голубачким песковима” као и листопадних састојина у „Дедини” и „Ливадицама” (7). То се делимично одразило на вегетативну компоненту природне средине у споменутих „викенд” просторима. Осим тога, у оквиру ових насебина је било и неконтролисано одлагање органског и неорганског смећа, те се тако још више угрожавао квалитет човекове околине.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Група аутора: *Општина Велико Градиште*; Зборник радова, књ. 41 (стр. 1—296); Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1989.
2. Иван Поповић: *Основне одлике викенд изградње на територији општине Велико Градиште*; Зборник радова, књ. (стр. 243—258); Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1989.
3. *Топографска карта* — List Golubac, Brnjica; R 1:25 000; Vojnogeografski institut; Beograd; 1978.
4. Živadin Jovičić: *Pojam i prostorne oznake turističke lokacije*; Arhitektura i urbanizam, br. 45—46 (str. 92—93); Savez arhitekata Jugoslavije i Urbanistički savez Jugoslavije; Beograd; 1967.
5. *Топографска карта* — List Golubac, R 1:100 000; Vojnogeografski institut; Beograd; 1953.

6. Борут Кирбус: *Геоморфолошки потенцијали од значаја за коришћење простора*; Зборник радова, књ. 42 (стр. 71—97); Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ; Београд; 1990.

7. *Прибелешке* са теренских проучавања; Ручкопис (стр. 1—10); Лични фонд рукописа И. Б. Поповића; Београд; 1987—1989.

8. *Подаци општинских органа и служби*; Skupština opština Golubac; Golubac; 1987—1989.

9. *Raspolaganje društvenim posedom i njegovo korišćenje*; Služba za imovinsko-pravne poslove S.O. Golubac; Golubac; 1989.

10. *Утврђене скице размештаја викенд објеката на територији комуне Голубац* — стање средином 1989. год.; Општинска геодетска управа; Голубац; 1989.

11. Ivan Popović: *Osnovni konceptualni zahvat geografsko-turizmoloških proučavanja vikend naselja i istosmislenih naseobina*; Magistarski rad (str. 3—150); Arhiva magistarskih radova, Odsek za turizmološke nauke; Prirodno-matematički fakultet; Beograd; 1989.

12. Jelena Kabiljo: *Snabdevenost i problemi infrastrukturnih kapaciteta u prostorima sa turističkom funkcijom*; Ekonomika turizma (str. 152—155); »Privredno-finansijski vodič; Beograd; 1980.

Zusammenfassung

IVAN B. POPOVIĆ

HAUPTMERKMALE UND EINIGE BESONDERHEITEN DER WEEKENDSIEDLUNGEN UND BEHAUSUNGEN AUF DEM GEBIET DER GEMEINDE GOLUBAC

Beitrag der Forschung des Weekendausbaues im Donaubecken

In der Einführung wird die Stellung gegeben und die Verkehrszeichen der aufgenommenen Lokalitäten der Weekendsiedlungen bzw. der Weekendbehäusungen und gleichnamigen Siedlungen auf dem Gebiet der Gemeinde Golubac unterstrichen. Sie werden vom Autor global im Donauferraum in nordöstlichen und nordwestlichen Weekendpunkten geteilt. Darüberhinaus führt der Autor die Grundeigenschaften ihrer natürlichen Umgebung im Rahmen des beobachteten Donaubeckenteils an.

Im Abschnitt über die Faktoren, die im grössten Masse die Bildung der Weekendsiedlung beeinflusst haben, wird auf die bedeutende Wirkung des gesellschaftlichen Sektors auf dem Gebiet des Vermögensrechtes bei der Nutzung der überwiegend schlechteren Bodenflächen hingewiesen. Die Flächen der Weekendaugrundstücke mit abgekauftem Nutzungsrecht wurden analysiert und die Anzahl ohne und mit den entsprechenden Objekten für jede Lokalität wird getrennt gegeben. Durch die Darstellung des an Anfang aus drücklich langsamen und später merklich beschleunigten Bautempos der Weekendbehausung wird auch die Verschiedenheit mit dem Inhalt der ausgebauten, halbgefertigten und schon bewohnten Ferienhausobjekte im Rahmen der Gemeinde Golubac in Betracht gezogen.

Es wird auch die Analyse der Infrastruktur und Ausrüstungen jedes der zehn Weekendpunkte im Donaubecken durchgeführt. Am Ende wurde die morphotypologische Bestimmbarkeit der so gebildeten Weekendausbaues in dieser Gemeinde betrachtet.